

«Устихотворена Біблія» Пантелеймона Куліша

Біблія, як невичерпне джерело мудрості, завжди приваблювала митців. Ще до того, як перекладачі бралися за наукові переклади Біблії, вона часто досягала читачів і глядачів в інтерпретаціях письменників та художників. Поети, надихаючись словами Святого Письма, відчуваючи їхню близькість до власних переживань, вдавалися до переспівів.

Першим із українських авторів, які бралися за віршування біблійних творів, був Т. Шевченко, який у грудні 1845 р. створив цикл «Давидові псалми» із 10 віршів. Окремі з них було видано вперше у «Граматиці» П. Куліша 1857 р. Увесь цикл вийшов друком у «Кобзарі» 1860 р. Шевченків близький товариш, П. Куліш, через багато років на відзначенні роковин поета згадуватиме, що «Шевченко здавна голубив думку про Святе Письмо у своєму великому серці, він подавав проби перекладу Псалмів Давидових і декотрих інших частин старозавітної поезії церковної; він своїм приятелям почасти виявляв жаль, що Біблії не переложені ще по-українськи і в 1846 р. розділив, проби ради, євангелістів до перекладу на рідну мову між собою і трьома своїми приятелями»^[1].

Здійснити задум Т. Шевченку не судилося через викриття діяльності Кирило-Мефодіївського братства, до якого він входив, і тяжке покарання письменника – заборону писати і малювати впродовж 10 років.

П. Куліш дуже високо оцінював переспіви псалмів Т. Шевченка. У листах до сучасників він зазначав: «Шевченко переложив 136 і 149 псалми з блискучим успіхом» (1846 р. до О. Бодяньського); «Вы говорите, что можно писать на этом языке только мужицкие повести. Но у вас перед глазами Шевченко, который выражает на этом языке и псалмы Давида, и чувства, достойные самого высшего общества» (1846 р. до М. Костомарова)^[2].

Хоча митці були дуже відмінними за вдачею, різнилися і деякі їхні суспільні позиції, дослідники творчості П. Куліша зауважують, що він певною мірою перебував під поетичним впливом Т. Шевченка. У собі П. Куліш вбачав і Шевченкового наступника та втілювача задуму щодо перекладу Біблії:

«З того часу почалося перекладування Святого Письма тихцем та

^[1] Студинський К. Слідами П. Куліша. *Записки Наукового товариства імені Т.Г. Шевченка. Праці історико-філологічної секції*. Том 148. Львів, 1928. С. 274.

^[2] Нахлік Є. Біблія в перекладах Пантелеймона Куліша. *Roczniki humanistyczne*. Tom XLIV, zeszyt 7. 1996. S. 132.

^[3] Катківщина – явище протидії розвитку

нишком від москаля. Перекладувано його скрізь по Україні, що іноді трудолюбці Божі і не знали один про одного; і тим часом, як катківщина^[3] вигладила всю просторонь російську, підвела все під один знаменатель лукавої політики московської, — тоді як уже здавалося, що й струни Шевченкової кобзи затихли серед галасу москофільства, Боже Слово не довідомо де знайшло собі Вифлием на Україні, і сей знехтуваний Москвою Назарет появив цивілізованому світу пророків грядущої цивілізації своєї... Оце ж не вмерло твоє жадання, Тарасе! Велика твоя думка сталася ділом; твій благий дух вселився в нових ратаїв рідного поля, і не перестане він їх живити, поки на світі знатимуть и шануватимуть славне ім'я України!^[4]

Портрет молодого П. Куліша.
Художник Тарас Шевченко (1843 - 1847 рр.)

Перші спроби П. Куліша перекладати біблійні тексти були ще 1859 р. Та минуло майже десять років, доки він зміг оприлюднити зразки своєї творчості у вигляді переспівів. Зокрема, 1868 р. у часописі «Правда» у Львові було надруковано переспіви двох поетичних уривків із П'ятикнижжя Мойсея («Мусієві пісні»: «Над Червоним морем» та «Передсмертна пісня») та декілька псалмів.

Богослов та історик першої третини ХХ ст. М. Сагарда оцінював уривки із П'ятикнижжя як «найпоетичніші з його перекладів Св. Письма»^[5]. На відміну від цих текстів, які вважав достеменним перекладом, біблійні переспіви того періоду розглядав як менш якісні. До таких творів належать Кулішеві «Книга Йова» (1869 р.) та «Псалтир або Кни-

га хвали Божої. Переспів український Павла Ратая» (1871 р.). «Де П. О. Куліш почуває себе зв'язаним з оригіналом, там його переклад набуває більшої поетичної краси... Більша частина псалм перекладена без поетичного настрою», — зауважував М. Сагарда. Водночас критик постійно порівнював працю українського письменника із церковнослов'янським перекладом Книги Псалмів і наголошував, що останній кращий, бо величніший і більш звичний для слухача. «Особливо не задовольняють нас переклади тих псалм, що ми звикли постійно чути їх в церкві»^[6].

Натомість сучасний дослідник перекладацької творчості П. Куліша, А. Даниленко, дуже високо оціню цю працю: «За своєю стилістикою і добором мовних засобів Кулішів переклад відріз-

української мови, від імені М. Каткова — російського консервативного публіциста, який вважав розвиток української літературної мови шкідливим і став одним з ініціаторів Емського указу та інших обмежень на вживання української мови в Російській імперії.

^[4] Студинський К. Слідами П. Куліша.

^[5] Сагарда М. Поетичні переклади П. О. Кулішем Св. Письма. Українська перекладознавча думка 1920-х — початку 1930-х років: Хрестоматія вибраних праць. Вінниця: Нова книга, 2011. С. 65—78.

^[6] Там само. С. 71, 73.

нявся від переспівів його попередників П. Гулака-Артемівського... та М. Максимовича... Псалтир Ратая – прелегомени до його майбутнього віршованого перекладу Біблії та нового – по-справжньому поетичного – перекладу Псалтиря 1897 р.»^[7].

На довгий час П. Куліш залишив ідею віршованого перекладу поетичних частин Біблії. Він усвідомлював, що поетична форма обмежуватиме достеменність і точність перекладу Біблії, а текст оригіналу буде перешкоджати польоту поетичної думки. З 1871 р. до кінця життя з перервами він займався науковим перекладом біблійних текстів. Однак глибше знайомство з оригіналом та Біблією іншими мовами, вивчення праць іноземних біблеїстів, а також внутрішня поетичність самого митця неминуче вабили його повернутися до віршованого перекладу Біблії. У 90-х роках ХІХ ст., наприкінці свого життя, П. Куліш паралельно з науковим перекладом береться за віршований.

Чимало текстів Старого Заповіту написано поезією, що, на думку перекладача, не можливо було передати за допомогою суто наукового підходу. Він вважав, що своєю поетичністю українська мова дуже близька до гебрійської, і намагався використати народнопоетичні засоби рідної мови, щоб наблизити Біблію до сприйняття пересічних українців.

Але П. Куліш вдався не лише до віршованого перекладу поетичних книг,

а й до віршування прозової частини Святого Письма. Ця праця отримала робочу назву «Устихотворена Біблія». Уперше про поетичний переклад П. Куліш згадав у листах до М. Павлика^[8] та М. Драгоманова 1893 р. «Устихотвореної Біблії маємо тепер 24 глави, а як піде далі устихотворюванне, сам не знаю. Як скінчу перву Мойсеєву книгу, так пошлю Золотоверхому^[9] на цензуру. Тут би й 16 Золотоверхих не були в мене без діла, та не доросли ми до оксфордян. Що ж?.. доростемо й ми того апостольства, коли того заслужимо в щербатій долі, чи в Господа Бога...» Згодом пише: «Послав я Золотоверхому 9 піваркушів чи 18 карток Устихотвореної Біблії». Самому ж М. Драгоманову писав: «Сими днями заходився віршувати робом давнечних британ «Перву Мойсеєву книгу» – «Книгу настання світу». Також просив прочитати його текст і «позначити від стиха до стиха, що нам повикидати такеньке, щоб і подія біблійна була придатніша людям і не було в нас темної жидівщини». Свій задум П. Куліш пояснював так: «Таке читання найліпше б одвело поросіячений та пополячений руський люд од чужої віри й мови». Водночас у цьому листі перекладач згадував що шукає кліше з Біблії з гравюрами Доре, щоб проілюструвати вже наявні переклади. «Чи не годилося б нам розкидати по галицьких хатах розкрашені ілюстраціями Біблії, яку вже маємо встихотворену (Йов, Торитові словеса, Пісні пісень, Псалтир)»^[10].

^[7] Даниленко А. «Рада ледачих» чи «рада нечестивих»? Ще раз про біблійний стиль П. Куліша та П. Морачевського. *Міжнародна наукова конференція «Науковий потенціал славістики: історичні здобутки та тенденції розвитку» (до Дня слов'янської писемності і культури)*. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/488>

^[8] Михайло Павлик (1853–1915 рр.) – український письменник, публіцист, громадський та політичний діяч. Мешкав у

Львові (Автор-Угорщина).

^[9] Золотоверхий – так П. Куліш називає у листах Михайла Драгоманова за аналогією до Золотоверхого Михайлівського собору в Києві.

^[10] Куліш П. Устихотворена Библия. Первая книга Мойсеёва, Книга Настанья Свьіту, частина перва. – Чернігівський літературно-меморіальний музей-заповідник Михайла Коцюбинського (ЧЛММЗК). № А-4540.

Щоб наблизити біблійну оповідь до розуміння пересічного читача, П. Куліш подекуди ввів у текст порівняння чи поняття, близькі до українських реалій. Наприклад: про Вавилон — «Скрізь були «уста єдині», мов по нашій Україні»; про Якова та Ісава — «За куліш прийнявся, подав брат і хліба, й солі до кулешу брату»; про розмову Якова з Лаваном — «Відпусти мене додому, в рідну нашу сем'ю, в стародавню україну, в предковичну землю» тощо.

Оскільки листування з М. Драгомановим, що мешкав у Парижі, було непостійним, перекладач переживав, що листи губляться або їх не пропускає цензура, або хворіє і не може відписати співрозмовник. Він готовий був вкотре переписувати рукопис, аби досягти бажаного результату: «А ті картки не важко мені і вдруге переписати аби нашим ворогам, людським ошустам, було важко». Зрештою, рукописи, надіслані М. Драгоманову, опинилися у галицької письменниці Н. Кобринської, яка й собі не поспішала відписувати перекладачу.

Тим часом П. Куліш почав працювати над віршуванням інших частин Біблії. В останньому листі від 8 червня 1895р. до М. Драгоманова (який, імовірно, вже надійшов після його смерті) П. Куліш писав: «Над віршованем угаю найбільше часу, та мушу! Мушу скрізь перевіршувати, де німецький друг позначив огрозою старосвітське віршування. І псалтирця, і Йова мушу перевіршувати: воно бо йдеться до нашого прогресу в мові»^[11].

Відтак П. Куліш взявся за новий віршований переклад поетичних книг Біблії. «Що й печатаного віршованого з Біблії в мене, все мушу перевіршувати» — пише

^[11] Нахлік Є. Біблія в перекладах Пантелеймона Куліша. С. 135.

^[12] Возняк М. Останні зносини П. Куліша з галичанами. *Записки Наукового товари-*

він до М. Павлика 14 вересня 1895 р.^[12]. Для цього він просив у М. Павлика надіслати попередні видання поетичних біблійних книг: «Я пороздаровував мої книжки так, що ні в кого не допрохавсь Іова та й мусив перекладати його вдруге. Як уже скінчив переклад, прислав мені добрий чоловік сю книжку. Перегледів її — е! та се ж кращий переклад!» Те саме було і з Псалтирем. «Мій примірничок подав я Михайлові Золотоверхому, а тепереньки ні в кого я не допрошуюсь. Присилайте мені його — спасибі Вам — аркушиками, наче не рекомендовані листи. Мушу зазирати в старий переклад, перекладаючи при тому світлі, що високо держатиме надо мною Рейс із Каучем»^[13]. Тут зауважимо, що через Емський указ, книги, які надходили з-за кордону українською мовою, вилучала цензура. Тож М. Павлику доводилося розрізати книгу на аркуші і слати окремими листами адресатові у Російську імперію. П. Куліш просив слати йому прості листи, бо по рекомендації йому доводилося самому їздити у Борзну, що забирало час і здоров'я.

Про плани перекладача щодо «Устихотвореної Біблії» дізнаємося з його рукописів, що збереглися у Чернігівському літературно-меморіальному музеї-заповіднику Михайла Коцюбинського. На титульному аркуші рукопису другої частини зазначено: «Староруський переклад Святого Письма. Перекладав же його Куліш Олелькович Панько. Частина друга. Голосіння і Пісня Пісень. Перша частина — Псалтир, наново перекладений у світлі німецької біблеїстики. Друга частина — Голосіння Іеремії і Пісні Пісень. Третя — Книга Гійובה наново перекладена, не та, що 1869 р. і

ства імені Т. Г. Шевченка. Праці історико-філологічної секції. Том 148. Львів, 1928. С. 215.

^[13] Там само. С. 218.

далі усе віршоване в Біблії, а потім усе прозове».

У передмові до віршованого перекладу П. Куліш зазначав: «Йдучи слідом за знакомитим біблієстом Рейсом (Reus), староруський перекладатель Святого Письма подає своїй громаді перш усього лірику біблійну. Почуття в людей і в народів озиваються голосно в серці й у душі перш, аніж у мислі. Тим то у ліриці гебрійській позостався прослідок того слова, що не дійшло до народного письменства чи то не вхоплено писанням, як це вбачаємо і в нас на Україні.

Позабували наші люди те, що діялось і як діялось, а голосу і тону, яким воно виспівувалося, не забути, от і вхопило забуток чутке кобзарське вухо і вийшов спів новий по своєму часі і старий по смаку й духу...

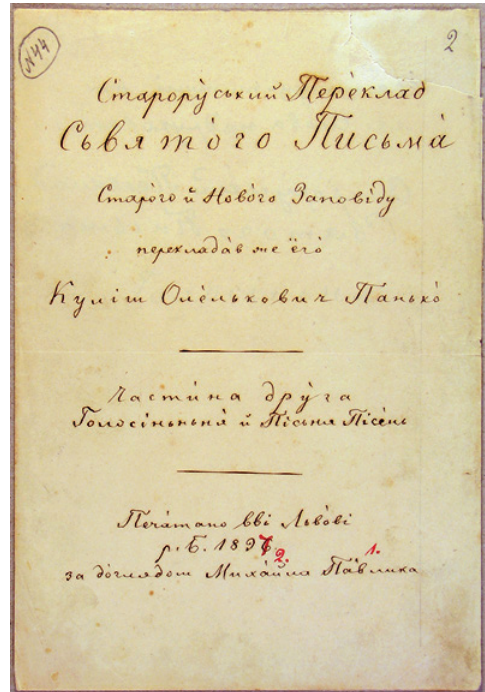
Так давнєзний дух і смак гебрійський озвався в древніх синагогальних псалмах. Багацько зерен поезії народної переховалось проміж людьми, ніби пшениця проміж єгипетськими муміями, та й дало паростки, рідні з позабуваною старовиною. Постала з того врожаю так звана Книга хвали Господньої, Псалтир. Розуміли люди її неоднаково й потемки, ще без філологічного й історичного висвітлення, вгадували, так і сяк домірковуючись, коли і хто складав ті крилаті віщим надихом псалмоспіви.

Староруський перекладуватель Святого Письма, чуючи сю правду в дусі своєму рушив давно вже на сю спасенну працю і над усе інше в Святому Письмі вподобав Книгу хвали Господньої, хоч і давно вона вже є надрукована в Галичині, як почин тієї праці.

Маючи в Німеччині таких проводирів наукових, як Рейс (Reus), Кауч (Kautsch)

^[14] Про часи грядущі – для прийдешніх часів. – Прим. Л.Б.

^[15] Куліш П. Голосіння Ієремії. Пісня Пісень. – ЧЛММЗК. № А-4516.

Титульний аркуш рукопису П. Куліша

і вся блискуча плеяда біблієстична, узявся знов за віршований переклад ліричних перел, прихованих у давню давнину про часи грядущі^[14] і має в Бозі надію надрукувати їх, яко перву частину під стать сій частині другій, а слідом за ліричною поезією Старого Заповіту подати рідній громаді й «релігійну честиву філософію гебрійську». Із нею Книгу Гійобову, появлену у Львові друком 1869 р. тепереньки за підмогою нової біблієстики переложив він ізнов і се буде частина третя, а там уже підуть як устихотворені, так і прозові частини всього Старого Заповіту, рукописно наготовлені»^[15].

1896 р. П. Куліш просив М. Павлика розпочати підготовку до видання «Устихотвореної Біблії», однак згодом відклав її заради іншого твору, й далі працюючи над віршуванням біблійних текстів. Останніми записами в рукописах «Устихотвореної Біблії» є перші розділи Книги Вихід, датовані 26 січня

1897 р. За 19 днів перекладача не стало. Ще за два роки до цього, бідкаючись через хворобу М. Драгоманова і сподіваючись на його думку щодо перекладів, П. Куліш писав йому: «Маю в Бозі надію, що ми з Вами поживемо й попоробимо трохи на світі, щоб людям веселіше було послі нас, ніж до нас»^[16]. Сам митець також працював з останніх сил.

Так робота над «Устихотвореною Біблією», обірвана смертю перекладача, залишилася незавершеною і неопублікованою. У рукописах П. Куліша містяться віршовані переклади Книги Буття (за винятком окремих розділів чи віршів), перші 4 розділи Книги Вихід, дві частини Книги Псалмів, Голосіння Єремії та Книга Йова^[17]. Ця праця українського письменника ще потребує детального вивчення мовознавців, літературознавців, перекладознавців, біблієзнавців та істориків. Чи не найдостеменніше дослідження на цей час належить А. Даниленку, який узагальнює: «У своєму віршованому перекладі 1897 р. П. Куліш досяг... вищого рівня народного розмовного біблійного стилю, що характеризується меншим числом книжних та церковнослов'янських елементів... Це була перша спроба синтезувати два підходи — науковий та поетичний — в одному перекладі»^[18].

Пропонуємо уривки з різних частин «Устихотвореної Біблії» у тій послідовності, в якій планував подавати П. Куліш. Щоб полегшити читачу сприйняття тексту, подаємо його за

^[16] Лотоцький О. П. О. Куліш та М. П. Драгоманов у їх листуванні. Прага: Українське історично-філологічне товариство в Празі, 1937. С. 11.

^[17] Куліш П. Псалтырь. Книга перва. — ЧЛММЗК. № А-4515; Куліш П. Голосіння Ієремї. Пісня Пісень. — ЧЛММЗК. № А-4516; Куліш П. Книга Гїйоба. Частина третя. — ЧЛММЗК. № А-4517. Куліш П. Псалми. ЧЛММЗК. № А-4518. Куліш П. Устихотворена Библия. Первая книга

сучасним правописом, зберігаючи лексику та синтаксис автора.

Досліджуючи історію біблійних перекладів, ми звернулися до Чернігівського літературно-меморіального музею-заповідника Михайла Коцюбинського, де нині міститься частина архіву П. Куліша та його дружини Ганни Барвінок. З-поміж низки матеріалів цих письменників є рукописи, що стосуються біблійного віршування П. Куліша, уривки з яких подаємо нижче. Зауважимо, що на зберігання до літературного музею ці рукописи потрапили 1950 р. з Чернігівського історичного музею імені В.В. Тарновського, утвореного на основі Музею українських старожитностей В.В. Тарновського. Саме до колекції цього видатного мецената Ганна Барвінок передала чимало рукописів, книг та особистих речей П. Куліша після його смерті. «Чернові бумажі вашої любої дружини ніде так не сохраниятсья, як у мене, бо я хранитиму не для себе, а для українського люду», — переконував письменницю В. Тарновський^[18].

Опрацюванню рукописів П. Куліша, пов'язаних із біблійним віршуванням всіляко сприяла Одеська богословська семінарія та редколегія альманаху «Богомыслие». Уривки з різних частин «Устихотвореної Біблії» ми розмістили у тій послідовності, яку запланував перекладач. Щоб полегшити читачу сприйняття тексту, подаємо його за сучасним правописом, зберігаючи лексику та синтаксис автора.

Мойсеєва, Книга Настання Сьвіту, частина перва. — ЧЛММЗК. № А-4540;

^[18] Даниленко А. «Рада ледачих» чи «рада нечестивих»?

^[18] Зеленська Л. І. Ганна Барвінок про Василя Тарновського та його музей (за листами письменниці, що зберігаються в літературно-меморіальному музеї-заповіднику М. М. Коцюбинського). Скарбниця української культури: Зб. наук. пр. Чернігів, 2002. Вип. 3. С. 45–47.

Пантелеймон Куліш
«Устихотворена Біблія»

Псалтир

I

Благо тому, хто не ходить у раду ледачу
І не стоїть, зупинившись, на грішній дорозі,
І не сідає в громаді злорік язикатих.
Ні! До закону Господнього хилиться серцем
І про Господень закон і вночі, і вдень дбає.
Мов над криницею дерево, буде рости він,
Те, що плоди свої родить щоліта, розкішне,
І його листя не жовкне, не силеться марно...
Всі свої задуми він до пуття допроводить.
Ой, не така доля тих, що звемо нечестиві.
Сі, мов полова, що вітей підхопить-розносить.
Тим нечестиві не встоять у правому суді,
Грішники зникнуть – пощезнуть в правдивій громаді.
Знає-бо праведну путь Господь і доглядає,
А нечестива путь грішника – зникне-погибне.

XXIV

Господня земля й уся її повня,
Увесь круг земний і всяка осада.
На водах великих її вґрунтував він,
На ріках і річках її він поставив.
Хто сміє підняти на гору Господню,
З'явиться в його пресвятому витанні?
В кого чисті руки, в кого щире серце,
Хто лживо не скаже і не заприсягне.
За се благодать він від Господа прийме,
І Бог по заслuzі йому буде спасом.
Така та родина, що Бога шукає,
Яка се, що лик Твій жадає вбачати.

XXVII

Господь – мій світ, моє спасення, –
Кого мені боятись?
Господь моєї життєвої сили, –
Кого мені лякатись?

Нехай ідуть на мене злющі,
Щоб тіло моє жерти:
Спіткнуться, кинувшись на мене,
Попадають, як мертві.

Наступить військо проти мене, –
Я серцем не вниваю;
Ударить на мене війською, –
На Господа вповаю.

Єдиного прохав я в Бога,
Жадав на Божім світі:
Вбачати красоту Господню,
У його домі жити.

Сховав би він мене до себе
В пригоді та напасті.
На камені б мене поставив,
Не дав би мені впасти.

І нині вознесе над всіми
Моїми ворогами.
І жертву принесу хвалебну
З піснями в його храмі.

Почуй мою молитву, Боже!
Тебе я призиваю,
Ой зглянься на мою турботу!
Молю тебе, благаю.

Казав еси й заповідав:
«Лиця мого шукайте».
Шукає тебе моє серце,
У правді тебе знайде.

Не одвертайсь од мене, Боже,
Не одвертайсь, не крийся:
Прибіжищем моїм в напастях,
Заступником озвися.

Отець мій, мати моя рідна
Скоріш мене покинуть,
Ніж ти покинеш мене, Боже,
Дитину твою рідну.

Вкажи мені дорогу просту,
Господень путь спасенний:
Нехай не радується ворог,
Завидник мій злиденний.

Не попусти мене, мій Боже,
На іграшку лукавим,

Що дишуть пеклом проти мене –
Свідітелі неправі.

О, вірую, побачу правду
На світі між живими;
Кріпися ж серце моє, в Бозі,
Держися благостині!

XXXIII

Радуйтеся, праведні,
Радощі вам личать.
В голоснії гуслі грайте,
Господа хваліте.

У псалтир десятиструнний
Весело дзвоніте.
Заспівайте Господеві
Пісню – псальму нову

Гарно, любо з погуками
Співайте здорові!

Бо у Господа спасенне
Кожне слово буде
Його вироки нехибні,
Праведні присуди.

Любить правду він святую,
Любить суд правдивий;
Милосердя його повні
Гори, гаї, ниви.

Словом, помислом Господнім
Небо утвердилось,
Духом уст його небесне
Воїнство з'явилося.

Він згромдив усі води
У моря великі
І на дні в них ковбанюги^[19]
Поховав навіки.

Най смириться перед Богом
Твориво природи,
І поникнуть головами
Всі земні народи.

Яко він рече – і сталося.
Повелів – создалось.

^[19] Ковбаня – глибоке місце, яма в річці, озери тощо. – Прим. Л. Б.

Сили й розуму від нього
Уся твар набралась.

Він поганські радування
В нівець обертає.
Хитрі задуми невірних,
Мов той пил зметає.

Тільки Божа думка чиста
Не дізнає шкоди,
Помишлення його серця –
У роди і роди.

О, блажен той рід, що вибрав
Бог у займанщину, –
Той народ, що Бог у нього –
Єгова єдиний!

Призрить він з небес на землю,
Позирне з висока
І окине із престолу
Всі народи оком.

Хто створив серця людськії
Сам собі їх змислив,
Той діла їх розуміє
І таємні мислі.

Не спасе царя він нього
Військо в пишній зброї,
І могутого потуга –
Від доби страшної.

Лож – кінь буде во спасення,
Марна його сила.
Кому з неба Божа воля
Згинути судила.

LXV

Тобі, мій Боже, подобає
Хвалебна пісня на Сіоні,
Вознесемо тобі молитву
Громадою в Єрусалимі.

Почуй молитву нашу, Боже,
Тебе все створиво благає:
Очисти наше беззаконство.
Душа на силах знемагає.

Блажен, кого ти вибрав, Боже
І приголубив коло себе,
Насититься в домі Твоєму,
Во храмі Господа благого.

Ой, дивно правдою твоєю
Ти до болящих промовляєш
Спасителю наш, уповання
На суші і в морях далеких!

Ти силою підперезався
І гори кріпостою поставив.
Морську безодню усмиряєш,
Криваві всобиці гамаєш.

Дива твої лякають серце,
Від краю світу до другого.
І ранок твій, і вечір красний –
Все створиво возвеселяють.

На землю глянеш – і напоїш,
І збагатиш її дарами.
Ріка твоя водою повна,
Всім тварям посилаєш їжу.

М'якшиш суху ріллю на полі.
Дощами кропиш-напуваєш.
Рівняєш оранку бугристу
І проростом благословляєш.

Вінцем благим вінчаєш літо;
Де ступиш – туком наповняєш.
Збагачуєш пустині красні,
Узгір'я радістю вкриваєш.

Отари на лугах пасуться,
Пшениця на полях буяє,
Про Божу славу, Божу ласку,
Щасливе створиво співає.

CIX

Боже, славо моя чиста,
Не мовчи, озвися,
До мого плачу в напасті
Ухом прихилися.
Бо уста людей лукавих,
Язики зрадливі,
Кують зраду проти мене,
Задуми злостиві.

Ненавидними словами
Серцю досаджають
І в молитві нечестивій
Гірко проклинають
І за щиру мою правду,
За молитву тиху
В злому серці проти мене
Замишляють лихо.
Постав, Боже, над ледачим
Старшого лихого,
А по правій руці в нього
Сатану самого.
Як і з ким на суді стане
Нехай винен буде,
І молитву його грішну
Да осудять люде.
Нехай повного ледачий
Віку не звікує,
Нехай інший замість нього
В раді порядкує.
Його жінка овдовіє,
А сироти діти
Кинуть пустку, щоб гіркого
По людях просити.

.....

І кивають головами
Дивлячись на мене,
Поможи мені мій Боже,
Не відходь від мене.
Нехай знають лихі люде,
Що се твоя сила
Мені в тузі та скорботі
Душу підкріпила.
За людські суди лукаві,
За проклін ворожий
Твою ласку благодатну
Пошли мені, Боже.
І нехай моїх запеклих
Побиває сором;
Як одежею, окрий їх
Громадським докором.
І прославлю тебе, Боже,
Серед людей многих,
Що рятуєш бідолашних,
Борониш убогих.

СХVI

Возвеселися моє серце:
почув Господь мою молитву

І прихилив до мене ухо, –
Молись йому, молись до віку.
Обняв мене великий смуток,
Пекельні муки обгорнули,
І обізався я до Бога:
«Рятуй із пекла мою душу!»
Благий і праведний ти, Боже,
Нема твоїм щедротам міри.
Храниш ти, Боже, чистих серцем
І спас мене в моїй пригоді.
Душе моя, спокійся знову:
Тебе Господь обороняє.
Ти спас від смерти мою душу,
Обтер мої гіркі рукою,
І утвердив недужі ноги,
Да славлю Бога між живими.
Я вірував, терпівши муку,
Я знав, що люде всі лукаві.
Чим відплачу за ласку Богу,
Віддам за всі його щедроти?

Голосіння Ієремії

V

1. Ой спогадай же нас, Господи Боже,
Нашу пригоду й безчестя велике!
2. Наше насліддя досталось невірам,
Наші осади – чужим чужоземцям.
3. Всі ми безбатченки, сироти вбогі!
Й матеріки наші – ті ж удовиці.
4. Воду свою ми п'ємо вже за гроші,
Дрова собі здобуваєм за плату.
5. Нас у потилицю знай поганяють,
Нам у роботі нема відпочинку.
6. І до Єгипту ми, і до Ассиру
Руку по хліба шматок простягаєм.
7. Наші батьки провинились й нема їх.
Ми ж покутуємо гріх їх великий.
8. Нами раби понукають – гордіють,
Нікому вирвати з рук їхніх злющих.

9.
Хліб здобуваєм в пустині й мечем нас
На здобуванні такому лякають.

10.
Шкура на нас, наче ніч, учорніла
Й від жару-спеки, й від голоднечі.

11.
Наших жінок у Сіоні безчестять,
Наший дівчат – в городах у Еюди.

12.
Шибениця князям нашим судилась,
Мужам громадським – наруга велика.

13.
Молодики наші жорнами мелють,
Наші недолітки дрова таскають.

14.
Старці вже в царинах не засідають
І парубки не співають по селах.

15.
Радощів серце вже наше не знає,
Наші танці голосінням зробились.

16.
Із голови в нас вінки поспадали,
Горе нам, горе, що ми провинились!

17.
От чого серце в нас ниє у грудях,
От чого в нас у очах потемніло.

18.
Ой попустіли вершини Сіонські,
Ходять шакали та виють по згір'ях.

19.
Господи! Ти пробуваєш вовіки.
І твій престол стоїть з роду до роду.

20.
Що ж се ти нехтуєш нас, забуваєш.
І поки ми живемо, нас покинув?

21.
Ой, приведи ж нас до себе, верни нас,
Та й поверни древні часи спасенні!

22.
Чи ж то се зовсім ти нас одцурався
І прогнівився на нас безоцядно?

Книга Гійоба

Х

О! Як противно мені стало жити на світі.
Дам же я смутку мойому вилитись поволі.
Я скажу Богу: Пощо так мене гриз, покарав ти?
За що мене так женеш і чого так лютуєш?
Що тобі в тім за користь, щоб мене пригнітити?
Щоб діло рук твоїх геть відіпхнути від себе?
А нечестивих совіт освітити обличчям?
Чи в тебе очі людські, чи по-людськи ти бачиш?
Чи в тебе дні, як людські, чи роки, як в людини?
Що ти шукаєш вини і гріха позад мене?
Дармо, що знаєш мене, і що я беззахитен.
Руці твої дав мене до ладу сотворити,
Ти все дбайливо создав, і тепер мене губиш.
Так, наче глину ліпив, та в прах обертаєш.
Вилив мене молоком і згустив мене сиром.
Шкіру і тіло надав і кістяк із жилами.
Жисть і всі блага явив, і дихання надихав.
Все ж те у серці ховав – я се добре міркую.
І що як я провиню, мене будеш карати.
Горе мені, коли провинив.
А коли без гріха, голови не підводжу
Ситий моїм соромом й напоєн бідою.
А коли зважусь на те, поженеш мене левом.

Знов проти мене тоді твою силу покажеш.
 Знов проти мене свідків ти поставиш на суді.
 Гнів твій страшний вони проти мене підпалять,
 І військо болів гірких проти мене направиш.
 І про що витяг мене ти у матері з нідра?
 Лучче б я вмер, як мене ще не бачило око.
 Лечче б мені, наче я і не був би на світі,
 З матірнього живота перейти в домовину.
 Мало моїх уже днів, відпусти ж, змилосердись.
 Щоб я хоч трохи спочив, і хоч трохи очуняв,
 Покіль піду й не вернусь в землю темряви і мрака,
 В землю, мов північ глуха, чорну руїну.

XXXVII

О! І моє тремтить серце,
 Б'ється воно з свого місця,
 Слухайте, слухайте гуркіт:
 Се його голос гуркоче.
 Попід всім небом реве він,
 Сіє огонь на всю землю.
 Ззаду його гуде голос.
 Грім гримить грізно-велично
 І блискавиця не гасне,
 Голосом зичним озвавшись,
 Гласом гримить Бог правдиво,
 Творить велике, чудовне.
 Снігу рече: окрий землю!
 Ливень і дощ в його волі.
 Людям печатає руки,
 Щоб його діло всі знали.
 Звір утікає в барлогу
 І сном твердим засинає.
 Буря приходить з полудня,
 З півночі ж холод приходить.
 Бог подихне – лід постане,
 Вужчають води широкі,
 Мокрими робить він хмари,
 Гонить він їх блискавками,
 І пливуть всюди, де скаже,
 Чинять, що він поведить їм.
 То він бича по них робить,
 То благодать розсипає.
 Слухай же, Гійобе, все це,
 Стей і дивуйсь ділам Божим.

Знаєш, як він все це творить?
 Як з хмари світ викликає?
 Знаєш, як плаває хмара,
 Диво із див совершенних?
 Як нагрівається одіж
 Теплим полудня диханням?
 Ти висоти напинав з ним,
 Твердо, як дзеркало лите?
 Вивчи з ним нас розмовляти:
 В темряві ми туманієм.
 Хто скаже, що я промовив?
 Хто себе сам занастить?
 Хмара посунулась – темно;
 Вітер дмухне – проясниться,
 Золото з півночі сяє –
 Велич Господня блискуча.
 Хто Вседержитель – не знаєм,
 Сила його величезна.
 Суд же свій судить правдиво,
 Суду не гне ні про кого^[20].
 Тим бійтесь люди і знайте,
 Він про всіх мудрих байдужий.

XL

І почав знов Господь і рече-глаголе:
 Вседержителю ще ти будеш дорікати?
 Хто так Бога винуватить?
 Сам тепер відказуй.
 І відказав Гійоб Господеві й рече:
 Праве слово, я мізерний, –
 Чи мені ж озватись?
 Ні! Мовчу і руку мовчки
 До уст притуляю.

^[20] Суду не гне ні про кого – суду не змі-
 нює ні для кого. – Прим. Л. Б.

Раз промовив, – не промовлю;
 Вдруге ще озвався,
 Та й довіку не озвася
 Із нікчемним словом.
 І відказав Господь Гійбові
 З бурі-хуртовини, і рече-глаголе:
 Підперезуйсь так, як личить
 Мужові й годиться.
 Аз питатимуть^[21] у тебе,
 Ти ж ясуї статечно.
 Ти зневажити мій присуд
 Хочеш, – винуватиш
 Правду Божу, щоб себе тим
 Якось оправдати.
 Чи така ж рука у тебе,
 Як рука Господня?
 Чи зумієш загриміти,
 Як гримить він з неба?
 Ану ж в сяєво й величчя
 Одягнись по-божій.
 Вилий гнів твій на лежачих.
 Позирни на гордих,
 Поглядом зітри завзятих
 І принизь високих.
 Зразу в прасі закопай їх,
 Вид їх у могилі.
 Восхвалять тоді тебе аз,
 Взяв над ними гору!
 Подивись на бегемота,
 Вола водяного,
 Аз создав його так само,
 Як тебе, і їсть він
 Всякі трави, як скотина,
 Не перебирає.
 Подивись на його бедра, –
 Що за міць і сила.
 Череву кріпке у нього,
 Жилами повите,
 Має^[22] він хвостом, що кедром,
 А на бедрах жили
 Переплутані, мов стіка,
 Густо, твердо, міцно.
 Кості – як мідяні труби,
 Ноги – мов залізо.
 Се між тварями найстарший,
 Бог йому меча дав.

^[21] Аз – *слов.* я; питатимуть – про свою дію Бог говорить у множині, тобто «я пита-тиму», так само далі: «восхвалять тоді тебе

Носять їжу йому гори,
 Де звірята грають.
 Він під лотосом лягає,
 В сховищах рогіз них,
 Лотосні куці вкривають
 Холодком принадним

XLI

.....
 Хто мені що дав-позичив,
 Щоб я задовжився?
 Все, що є скрізь попід небом,
 Все моє вовіки.

Перва книга Мойсеєва. Книга настання світу

I

Марно розум до початку
 Світу хоче сягнути,
 Бо й сам розум немовлятком
 У ті давна мусив бути.
 Як на слово ж став багатий,
 На спасенний дар природи,
 Став з Едему вивождати
 Всі коліна, всі народи.
 Звався тихий рай Едемом,
 Повен щастя без печалі
 Про його діди давнезне
 Слово нам переказали.
 Бо людський рід не на муку
 Віковічно породився,
 А щоб брав з біди науку
 І до розуму добився.
 Тим-то ми собі в одраду
 Чаєм Господа благого,
 Щоб подав нам у наслідде
 Духа житні пресвятого.
 Він цим духом благодатним
 Сотворив і небо й землю;
 Но була земля порожня –
 Темна темрява над нею.
 Над безоднею дух Божий
 Понад водами носився.
 І рече: Настани, світе!

аз» – «восхваляю тоді тебе я». – Прим. Л. Б.

^[22] Маяти – махати – прим. Л. Б.

І настав світ, засвітився,
І побачив Бог, що добра
Річ – той світ благословенний.
І навіки розлучив їх –
світ ясний і морок темний.
І настав у Бога вечір,
І настав у Бога ранок,
Світ ясний, світ невичірній,
Твору Божого день перший.
І рече Бог: Нехай твердо^[23]
Проміж водами постане,
І поділяться всі води!
І все сталось Богом дане.
І створив Господь твердоту,
І повідділяв скрізь води,
Унизу й вгорі твердоти
Про всі віковічні годи.
І назвав твердоту небом:
Небо й води – в Бога слуги;
І був вечір, і був ранок,
Твору Божого день другий.
І рече Бог: Позбирайся,
Водо попід небесами
У місця окремі! Зараз
Суходоли скрізь постали.
І нарік їх Бог землею,
Води ж нарече морями.
І вбачав, що все прегарно
З пресвятої волі стало.
І рече Бог: нехай родить
Самосій земля весела,
По вподобі і по роду
Всякі трави всякі зела!
Нехай родить плідне древо,
Кожне з власного насіння.
І земля родити стала
У святе Господнє ім'я.
І був вечір, і був ранок...
Се вже третій день благого
Творива творця природи,
Духа жизні пресвятого.
І вбачав Господь, що добре.
І рече: Нехай світила
З неба землю осіяють,
Що рука моя втворила.
Нехай день вони із ніччю
По всі роки розлучають,

Без кінця в віки далекі
Знамено моє являють!
І створив Бог два світила, –
Більше – днем повелівати,
Менше – ніччю правувати,
І посіяв між них зорі,
Щоб світили на всю землю,
Днем і ніччю правувати,
Світ із тьмою розлучати.
І був вечір, і був ранок,
І се вже четверта днина,
Як на світі Божа сила
Всяке створив творила.
І рече Бог: Нехай буде
В морі повно животвору,
Нехай риба плаває в водах,
Нехай птаство лине вгору!
Так і сталось. І створив Бог
І кити великі й гади.
Всякий животвір у водах,
Всякий животвір пернатих.
І побачив, що все добре.
І рече: благословляю,
Нехай множаться по водах,
Нехай землю всю сповняють!
І був вечір, і був ранок,
Твору Божого день п'ятий.
І рече: Повинна, земле,
Животвір і ти роджати.
І скоти четвероногі,
І звірря, і всякі гади,
Нехай множаться, щоб світ був
На всю твар живу багатий!
Так і сталось. І створив Бог
І звірря, й скоти по роду,
Всяку твар живу на світі
По її і роду, й плоду.
І рече Бог: Сотворімо ж
У наш образ і в подобу
Чоловіка, щоб осяг він
Як своє добро – худобу,
Усю землю із морями,
З рибами, звірми, скотами,
І всім птаством тим летючим,
І всім гадам тим повзучим.
І створив Бог чоловіка
У свій образ, образ Божий,
Мужа й жінку сотворив їх,
Обойко на нього схожі.

^[23] Твердо – твердь, небо. – Прим Л. Б.

І рече благословивши:
І ростітесь, і плодітесь,
І добром своїм великим
Обладайте-веселітесь –
І землею, і морями,
Рибами, звірами, скотами,
І всім птаством тим летючим,
І всім гадом тим повзучим!
І рече Бог: Оце ж дав вам
Всяке зілля і насіння,
Всяке древо плодове,
Щоб були ви в мене ситі.
Дав і вам, і всім звірятам,

І скотині, і пернатим,
Всім безногим і повзучим,
Що між вами пробуває,
У собі дух життя має!
Сталось так і Бог огледів,
Все, що сотворив на світі,
Як прекрасно все постало,
І жило, й цвіло, й співало.
І був вечір, і був ранок,
Твору Божого останок,
Шостий день святого твору,
Моря, суші й животвору.

II

І постало так небо й земля із окрасою їх, ніби з військом.
Завершив Господь шостого дня всі діла свої, твори великі.
І почив Господь сьомого дня від усіх своїх діл, знаних творів.
І той день, яко день відпочинку свого, освятив, одостоїв.
Оце ж писана пам'ять всього, що постало на світі від Бога, –
І небес, і землі, як і трав польових не було ще, нічого.
Не бувало від Бога тоді ще й дощу на землі з-перед віку.
І шкода землю польову порать було б чоловіку.
А створив Господь Бог чоловіка з землі, чи то з праху земного.
І вдихнув йому життя дихання в лице, вдихнув духа живого.
І зробився тоді чоловік над всі твори душею живою.
Насадив Господь Бог йому рай у Едемі рукою благою, –
На востоці в Едемі. Усяке там древо розкішне родило.
І на смак прехороше, і око на нього споглянути мило.
Серед раю Господнього дерево життя так зване стояло,
А з ним поруч – таке що й добро, й усе зло розуміти давало.
І створивши Господь чоловіка, повів його в сад працювати.
І всього, що там є в тім саду, в тім раю, повелів доглядати.
І дав заповідь Бог: Із усякого древа тобі можна їсти
А того не займай, що дає і добро, й усе зло розуміти.
Якже заповідь цю переступиш і з дерева розуму вкусиш,
Того ж дня – тобі й смерть, того ж дня вмерти смертю мусиш.
І наслав на нього твердий сон, і заснув чоловік дуже твердо,
Заснув твердо й не чує, що Бог взяв ребро у нього з-поміж ребер.
І створив Господь Бог із ребра чоловікові поміч-пораду –
Жінку в образ свій Божий, на втіху йому й на відраду.
І привів до нього, і рече чоловік: Се ж бо кість із моєї,
Із моєї кісті, тіло з тіла мого, зветься жінка для мене.
Тим оставить-покине отця чоловік свого й матір покине,
І пристане до жінки своєї, і будуть вдвох тіло єдине.
І були вони нагі, нагими від Бога на світ народились;
Нагував чоловік, нагувала жона і ніже не стидились.

III

Змій же був собі мудріший
 Над усі земнії тварі,
 Що з-під Божої правиці
 У полях тоді постали.
 І питає змій у жінки:
 Як се Бог повеліває:
 Їжте що-хотя з дерев сих,
 Тільки не з усіх, мовляє?
 І рече жона: Нам вільно
 Всяким древом харчуватись,
 А того, що серед раю,
 Мусимо й не доторкатись.
 Так Господь повеліває,
 Щоб нам смертю не померти.
 І рече змій: Се не знать-що.
 Марно боїтесь ви смерти.
 Він-бо відає, що скоро
 Ви скуштуєте від нього,
 Зараз очі стануть зрячі
 В вас до доброго й до злого.
 І поробитесь богами,
 А богам воно розумно,
 Знають, що робити – мудро,
 І що вдіяти – безумно.
 Бачить жінка: розрослося
 Пишне дерево прешироко,
 Розумінням надить розум,
 І красно манить око.
 І нарвала древоплоду.
 Скуштувала, дала й мужу,
 Попоїли в смак обоє,
 Пожили любо душу.
 І відкрилися їм очі,
 І обоє зрозуміли,
 Що нагі; тоді смоковим
 Листям наготу прикрили.
 І се чують, ополудні
 По саду Бог походжає,
 Чують глас його й обоє
 В райські нетрі поховались.
 І кликне Господь Адама:
 Де еси (рече), Адаме?
 Чом се, ходячи я всюди,
 Не зустрівсь і досі з вами?
 І рече Адам: Почувши

Глас твій, Боже, я злякався,
 Що нагий зробивсь, і з ляку
 В темні нетрі заховався. –
 Хто ж сказав тобі, що наг ти,
 Коли б дерева не зайняв ти,
 Що тобі я заповідав
 З одного не куштувати?
 А ти скуштував. – Ой, Боже!
 (Вияснив Адам) се Єва,
 Жінка, що мені дав, їла
 Та й мені дала від дерева...
 Що се ти (рече до Єви)
 Вдіяла еси, небого? –
 Змій прельстив мене, мій Боже,
 І підмовив до лихого.
 Тоді Бог до змія: Будь же
 Проклят над звірря й скотину.
 Що таке вчинив, ледачий,
 Підлестившись під людину!
 Човгатимеш по землі ти
 Черевом, а не ногами,
 Землю їстимеш, і вічно
 Будете ви ворогами.
 Єви плід колись п'ятою
 Голову тобі розчавить.
 Ти ж його в п'яту кусати
 Будеш, злюко, та безславить.
 А жоні рече: Печаллю
 Сповню повню твого серця
 Та зітханнями важкими, –
 Нехай стогне, нехай рветься.
 У боліннях родиш чада
 І годитимеш довіку,
 Хто тобою обладати
 Буде, – мужу-чоловіку.
 А тоді рече й Адаму:
 Що послухав еси жінки,
 Скуштував із нею з дерева,
 Одного у мене тільки
 Забороненого людям, –
 Проклинаю всю ту землю,
 Що ратайствувати^[24] будеш
 Та потітимеш над нею.
 Будеш хліб важкий із неї
 Поки й віку твого їсти.
 А вона – терен да осот
 На ріллі тобі родити.
 Будеш твій насущний потом
 Із обличчя поливати

^[24] Ратайствувати – орати, обробляти. –
 Прим. Л. Б.

І зіллями польовими
 Живіт хирний^[25] підкріпляти,
 Поки вернешся у землю.
 Треба, щоб колись вернувся.
 І рече Бог до безсмертних:
 Порівняйтесь хочуть з нами
 Люде зла й добра пізнанням,
 Із безсмертними духами,
 Як удасться їм і плоду
 З дерева жині ще вкусити,
 То з безсмертними духами
 Віковічно будуть жити.
 І прогнав Адама з раю,
 З безпечального Едему,

Щоб він у поту обличчя
 Порав скупозерну землю.
 Зринув Господь Бог Адама
 З Євою із саду-раю,
 Де всі їх обох потомки
 В Господі спасіння чають.
 І звелів їм пробувати
 Навпроти дверей едемських,
 Щоб у рай не забувати
 Слізьми скропленої стежки.
 А до дерева жині ходу
 Вартував з мечем блискучим
 Херувим, і над природу
 Знятись не давав грядущим.

ХІ

Так переказом давнечним
 Мир про Божу правду знав,
 Пам'ять про потоп страшений
 З роду в рід передавав
 Так праправнукам діди
 Без письма слезували^[26],
 Щоб вони в новій біді
 Господа на поміч звали.
 Просто всі колись жили,
 І багатші, і убогі,
 І по всій, мовляв, землі
 Не були язики многі.
 Скрізь були «уста єдині»,
 Мов по нашій Україні^[27].
 А постали язики
 Через гордощі людські
 (Переказували внукам
 Довголітні старики),
 Як забули вже про Ноя
 І про Божий заповіт
 Да зробивсь розкішним світ
 І постала свояволя.

Отож-то спускались вони з Арарата,
 Наслідники Ноя, слухняні сини;
 Спускалась із ними й порода завзята,
 Що Хамові внуки між них розвели.
 Широка й плодюща земля Сенаарська
 Гаями, лугами, степами цвіла.

^[25] Живіт хирний – нікчемне життя. – Прим. Л. Б.

^[26] Слебізувати – говорити багато, без упину. – Прим. Л. Б.

^[27] Іронічно, має на увазі, що в Україні дозволеною була тільки російська мова – єдина для всієї Російської імперії. – Прим. Л. Б.

Знайшла там поживу ватага скотарська
 І хата ратайська насušний знайшла.
 Як стали ж там люди заможні й вельможні
 Почав їх мутити безрôзумний страх,
 Що вбогі нетяги^[28] і люди спроможні
 Розходяться різно по всіх сторонах.
 Рекли тоді дуки^[29]: Що маєм чинити,
 Щоб не розійшовся наш люд знакомитий
 І славне ім'я нам придбав у віках?
 Порадьмось лиш, як нам його забезпечить
 У сій Сенаарській розкішній землі.
 Ось нумо копати громадою печі
 Та цеглу палити, в смолі земляній
 Готове знаряддя ту цеглу скріпити
 Та й гнати мур вгору, до хмар, до небес,
 Щоб город і башту собі змурувати –
 Із див дивне диво і чудо з чудес!

І зійшов Господь Бог із небес подивитись
 На той город і башту, що людські сини
 Завзялись мурувати, щоб слави добитись,
 Сягнувши з землі до небес вишини.
 І рече Господь Бог до безсмертних: зійдімо
 Та на город і башту чудну поглядімо
 Се єдиний народ і уста в них одні
 Не покинуть вони суєти в вишині.
 Ми ж їх мову єдину, язик помішаймо,
 Розуміти один одного їм не даймо.
 І розсіяв Господь їх звідтіль по землі,
 І вони будуватися дальш не змогли.
 Тим і прозвано місто все те Вавилоном,
 Мішаниною мови людської і згоном.

XV

Після того всього було слово Господнє Аврамові (снилось):
 Я твій щит і затула, Авраме, не бійся, тобі бо судилось
 В нагороду від мене велике, високе, правдиве, спасенне.
 Що ж даси мені, Господи Боже, таке, коли чад нема в мене?
 Сей слуга Елієзер з Дамаска – наслідник моєму достатку.
 І рече Господь Бог: Ні! Не він твому буде наслідником статку.
 Буде ним, хто від тебе народиться, вийди лишень із намету
 Та воззри і злічи всі багатства мого несказанного світу.
 Коли іскряві зорі зумієш-здолієш, Авраме, злічити,
 Тоді злічиш потомків, що зватимуть люде – Аврамові діти.
 І пойняв Аврам віри свому Господеві, і дано нагороду
 За сю віру його, що вмінилась вона йому в праведну правду.

^[28] Нетяга – бідна, неімуща людина. –
 Прим. Л. Б.

^[29] Дука – заможна людина, багач. –
 Прим. Л. Б.

XVIII

.....

О, чи вже ж бо ти, Боже, і праведних згубиш так, як нечестивих?
 Може, там хоч півсотні є добрих, правдивих; чи вже ж їх погубиш
 Вкупі з тими в Содомі, що їх за гріхи їх не любиш?

Ні! Таке в тобі, Господи, нам зрозуміти умом людським трудно,
 Щоб суддя всього світу й землі так чинив із людьми кривосудно.
 І рече Господь Бог: Коли в городі буде півсотні правдивих,
 Пощаджу ради них весь Содом, пощаджу ради них нечестивих.

І відказав йому смиренно Авраам:

Озвався до Бога я, я персть земна і прах,
 До Господа мого: Коли ти нас так судиш,
 То й сорока п'яти правдивих не погубиш.

Рече йому Господь: не бійсь не погублю.

Для сорока п'яти ще грішних потерплю.

Рече ж знов Авраам: О бідні, бідні люде!

А що ж коли всього правдивих сорок буде? –

Помилую Содом хоч би й для сорока

Таких, що не творять погибного гріха.

Рече знов Авраам: Владико, не гнівися,

Як обізвусь іще. Коли б ти придивився

До грішних і знайшов правдивих тридцятьох? –

Помилую й тоді, рече благому Бог.

Рече: Коли вже я наваживсь говорити, –

Що будеш, Господи, із двадцятьма творити?

Помилую (рече Господь) і двадцятьох. –

Дозволь же, Боже мій, спитати ще разок,

Яка тоді твоя Господня воля буде,

Коли десяток там непогибуці люде? –

Коли таких (рече) десяток ізнайду,

То ще й тоді Содом без кари перейду.

І відійшов Господь, глаголить переставши.

Вернувся Авраам в свої пастівні злачні^[30].

XXVIII

.....

Отож вийшов Іаков з Вірсави і йшов-мандрував до Харрана.

І се ніч його темна, непевна в дорозі далекій застала.

Прийшов він на місце таке, що здалось йому любо спочити,

І взяв камені в голови – нічого більше було підложити.

І се бачить сон дивен: стоїть на землі височенна драбина,

На землі, а вершину свою аж у небо втопила.

І се бачить вві сні він – посходять і сходять у низ по драбині

Янголята – Господні духи, пресвяті небожительні сили.

І се сам Господь Бог на драбині стоїть і до нього озвався:

Я Господь Авраама, я Бог Ісаака і твій – не лякайся.

Я сю землю, що ліг ти спочити, оддам тим, хто із тебе ізійде,

^[30] Пастівні злачні – діал. родючі, поживні пасовища. – Прим. Л. Б.

Через тебе усякий народ на землі в мій рятунок увійде.
Я помножу потомство твоє, що піску земляного, без ліку,
І воно буде в мене у милості-ласці од віку до віку!
І перебуду з тобою, Іакове, всюди куди ти не підеш,
І зо мною ти вернешся знов і паном в сю землю увійдеш.

XXXV

.....
Звелів домочадцям Іаков: покиньте харранські кумири
І очистьтесь-обмийтесь, і одіж свою на собі щоб змінили.
І вставаймо й ходім у Вефіль, там жертівню я Богу поставлю,
Він почув мене в день мого горя і я його ім'я прославлю.
Бо зо мною ходив він усюди, куди заволокою йшов я,
І хранив мене всюди, і хліб мій насущний, і долю знайшов я.
.....

Друга книга Мойсеєва.

Вихід

I

Тоді стали ще більш на жидів налягати пани єгиптяни
Працювали жиди, як у нас після панства козацькі панщани.
Як у нас козаки перш рятунок в ратайства шукали,
А прогнавши панів з України, самі ратаїв заїдали.
Так в Єгипті про давній рятунок в голодні года забували
І потомків Іосифа мудрого в землю мов сміття топтали.
Всі народи й тепер ту роботу єгипетську ще пам'ятають
І сю назву щодня, яко долю ще важчу від смерти вважають.
Всі народи й тепер фараонам нові знай скарбівні мурують
І про визвіл з-під них, як жиди з-під своїх людоджерів, міркують.

III

І побачив Господь, що іде, і до нього з куща обізвався:
Не наближуйсь, Мойсею, се місце святинєю Божою зветься.
Не подоба в обув'ї тобі по землі сій ногами ступати.
Перше мусиш сандалі-кожанці з ніг поздїмати.
Я отця твого Бог, Авраама Господь і його Ісаака
І Іаковів Бог, для дванадцять спасенних колін патріарха.
Затулив Мойсей вид, бо на Господа Бога дивитись боявся.
Тоді Бог знов, чи ангел, до нього з куща огняного озвався:
Знаю, що мій народ у роботі єгипетській муки приймає,
Чую, як воле він до мене і руки здіймає.
Я зійшов, щоб його із-під іга-ярма в єгиптян рятувати
І дорогу йому в хананеї, фарсеї, євсеї вказати.
Молоком там та медом земля в своїй повні тече-обтікає,
Всі розкоші й достатки вона в благодатній ріллі своїй має.
Оце ж знай, посилаю самого тебе до царя фараона,
Щоб ти вивів народ мій з-під іга чужого й закона. –

Хто ж я, Боже (рече), щоб мені приступить до царя фараона
 І з-під рук його рятувати твій люд, із-під лап у дракона?
 Я там буду (рече Господь Бог), я там буду, Мойсею, з тобою.
 І нехай ось який буде знак, що ти чиниш мою святу волю.
 Як народ мій, Ізраїля, визволиш з іга і йтимеш стежками зо мною,
 Тоді вперше помолитесь Богу під сею горою святою.
 І рече Мойсей Богу: як схоче народ наш ім'я твого знати,
 То як мушу тебе перед ними, синами Ізраїля, звати? –
 Відкажи їм: Послав мене Сий^[31], Авраамів, Авраамів Господь, Ісааків,
 Той, кому поклонявся і благий патріарх наш Ізраїль, Іаков.
 Я – Бог сий од віків, без початку й во віки віків невмирущий,
 Я – Єгова, святий всемогучий владика небесний, я – суший.
 Се зійшов я, щоб вас із Єгипту, з неволі, з ярма рятувати.
 В хананеї, хете, ферсеї, євсеї дорогу вказати.
 Молоком там і медом земля в своїй повні тече, не стікає
 Всі достатки й розкоші вона в благодатній ріллі своїй має.
 Поскликай же громадських мужів ув Ізраїлі, мудрих, на раду
 І скажи: Бог отців наших не допустить в Єгипті до впаду.
 Він являвся і казав мені: знаю, які ви приймаєте муки,
 Чую, як воїє мій народ у Єгипті, здіймаючи руки.
 Се зійшов я, щоб вас із Єгипту, з неволі, з ярма рятувати.
 В хананеї, хете, ферсеї, євсеї дорогу вказати.
 Молоком там і медом земля в своїй повні тече, не стікає,
 Всі достатки й розкоші вона в благодатній ріллі своїй має.
 І послухають гласа твого і ви підете до фараона:
 Повелів Бог єврейський: пусти нас молитись до вищого трону.
 Відпусти нас в пустиню на три дні ходи пресвятому молитись,
 Принести Богу жертву і серцем Йому поклонитись.
 Но я знаю, що цар фараон вас не пустить в пустині молитись,
 Докіль я не примушу його в гордині великій смиритись.
 І простру на Єгипет я руку з моїми страшними дивами,
 І примушу його відпустити всіх вас, не знущатись над вами.
 І сповню я серця єгиптян милосердям чудовним над вами,
 Щоб від них із неволі з порожніми не утікали руками.
 І нехай молодиці ізраїльські просять в позику в сусідок
 Срібла-золота, шат святкових та й беруть те на власний ужиток,
 Щоб сим робом неситих їх працею, злих єгиптян жажувати,
 А свої власні злидні тим прикрашать-прикривати.

IV

Відказав Мойсей: Боже, а що як вони мені віри не піймуть,
 Скажуть: Ні, не явивсь тобі Бог! І мене за пророка не приймуть?
 І рече Господь Бог: Що се в тебе в руці? – Се овеча наука,
 Се гирлига^[32]. – А кинь же. Він кинув – зробилась гадюка.
 Ізлякався Мойсей і хотів утекти, як побачив гадюку.
 Не лякайся, не втікай (рече Бог); я велю, простри сміливо руку

^[31] Сий – церковнослов'янське, суший.
 – Прим. Л.Б.

^[32] Гирлига – ціпок, посох, загнутий на кінці, який використовують пастухи. –
 Прим. Л. Б.

І вхопи за хвоста. І простяг Мойсей сміло до гадини руку,
 І вхопив за хвоста, і се знов у руці мав овечу науку.
 Оце ж знак, що твоїх отців Бог тобі справді, як скажеш, явився.
 Я ще й другий дам знак, щоб ніхто в твоїх дивних словах не сумнився.
 Положи ліву руку за пазуху. Він положив. Тепер вийми.
 Вийняв – диво! Рука побіліла прокази прищами густими.
 Положи знов за пазуху. Він положив. Вийняв, гляне – здорова.
 Оце й другий знак, що ти пророк всемогутнього Божого слова.
 А коли б ще й тоді не йняли тобі віри, то бризни водою,
 І вода з річки зараз на суші червоною візьметься кров'ю.
 І рече Мойсей Богові: Я чоловік неречистий;
 Таким змалку я був, і до тебе язик мій тугий, норовистий.
 І рече Бог Мойсеєві: Хто дав уста і язик чоловіку?
 Хто глухим його робить, сліпим чи видющим од віку до віку?
 Я, не Хто. Тож іди ж і я буду у тебе в устах і в говірці
 І навчу пасти сильних і мудрих землі, мов гирлигою вівці.
 Відказав Мойсей Богові: Коли б еси іншого вибрав такого,
 Щоб умів твою волю творити в царя фараона лихого.
 Загорівся ж тоді гнів Господень палкий із куща огняного,
 І рече Бог Мойсею: Хіба в тебе брата нема Аарона?
 Він Левитин – я знаю – проречистий добре, і буде за тебе
 Говорити, і вийде готовий, зрадівши, назустріч до тебе.
 Ти слова мої кластимеш брату в уста, я ж – обох вас учити
 Буду, що з моїм вірним народом в Єгипті невірнім чинити.
 Він устами твоїми нехай буде, щоб до народу мовляти,
 А ти будеш собою моє божество перед людьми являти.
 І жезло се, чудовну гирлигу, бери і так нею орудуй,
 Щоб усе покорялось твоєму Богом даному диву і чуду.

І прийшов Мойсей до тестя
 Свого Йіофора:
 Мушу йти назад в Єгипет,
 Що там злюки творять.
 Бо Господь мені глаголе:
 Вернись у Єгипет,
 Повмирили, що чигали
 На твою погибель. –
 Іди з миром (відказав тесть)
 З моєї оселі.
 Не впиняю ні самого,
 Ні сім'ї твоєї.
 І Мойсей взяв жінку й діток,
 Двох синків маленьких,

І на осла посадив їх
 Спереду у ньки.
 А в руці була гирлига,
 В нього пречудовна,
 І пішов так у Єгипет –
 Справа, дива повна.
 І рече Господь: Як прийдеш
 У невірну землю,
 То щоб ти пред фараоном
 Волею мою
 Сотворив усі три чуда,
 Що тобі явив я;
 Тільки на запекле серце
 Суєтна надія.

.....